

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут держави і права імені В. М. Корещького НАН України

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ:
ВИКЛИКИ ВІЙНИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Наукова записка

ЮРІНКОН ІНТЕР
КІЇВ-2025

УДК 342.4: 351.86(477)
К68

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
(протокол № 18 від 27 листопада 2025 р.)*

Рецензенти:

Сіренко Василь Федорович, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України;

Заросило Володимир Олексійович, доктор юридичних наук, професор.

Конституційно-правове забезпечення національної безпеки України-К68 ни: виклики війни та перспективи розвитку : наукова записка / О. В. Скрипнюк, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, А. Р. Крусян, О. В. Марцеляк, О. В. Батанов, Д. О. Беззубов, О. Л. Богініч, С. О. Сунегін, Н. О. Клещенко, Я. А. Павко. Київ : Юрінком Інтер, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2025. 164 с.

ISBN 978-966-667-958-4

Наукова записка підготовлена в результаті виконання I-го етапу «Розвиток Української держави в умовах війни: проблеми співвідношення та взаємодії національного та міжнародного правопорядку» науково-дослідної роботи «Українська держава та міжнародне право: виклики війни, проблеми безпеки та перспективи розвитку».

В результаті проведеного дослідження проаналізовано: конституційні засади забезпечення національної безпеки України; роль Верховної Ради України у виробленні і забезпеченні політики національної безпеки України; міжнародні та регіональні гарантії і механізми забезпечення національної безпеки; національна стійкість як стратегічний складник національної безпеки України у конституційно-правовому вимірі; проблеми національної безпеки у муніципальному вимірі.

УДК 342.4: 351.86(477)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого FSC® та PEFC™

© Інститут держави і права
імені В. М. Корецького НАН України, 2025
© Колектив авторів, 2025
© Юрінком Інтер, 2025

ISBN 978-966-667-958-4

Колектив авторів:

Скрипнюк Олександр Васильович — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, академік НАПрН України;

Оніщенко Наталія Миколаївна — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, академік НАПрН України;

Пархоменко Наталія Миколаївна — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, член-кореспондент НАН України;

Крусян Анжеліка Романівна — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

Марцеляк Олег Володимирович — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

Батанов Олександр Васильович — доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України;

Беззубов Дмитро Олександрович — доктор юридичних наук, професор;

Богініч Олег Леонідович — кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Сунєгін Сергій Олександрович — кандидат юридичних наук, старший дослідник;

Клещенко Наталія Олександрівна — кандидат юридичних наук;

Павко Яна Анатоліївна — кандидат юридичних наук.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
Розділ 1. КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИЧНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	7
Розділ 2. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: МІЖНАРОДНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ГАРАНТІЇ І МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	45
Розділ 3. РОЛЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ У ВИРОБЛЕННІ І ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	71
Розділ 4. НАЦІОНАЛЬНА СТІЙКІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ СКЛАДНИК СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ	101
Розділ 5. ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У МУНІЦИПАЛЬНОМУ ВИМІРІ.....	131

ВСТУП

Конституційно-правове забезпечення національної безпеки України в сучасних умовах триваючої російсько-української війни набуває першочергового значення, адже національна безпека є ключовим елементом збереження української державності, суверенітету та конституційного ладу. Війна поставила перед державою та суспільством комплекс нових викликів, що потребують не лише оперативного реагування, а й глибинного переосмислення засад функціонування системи національної безпеки, її правових механізмів та інституційних гарантій.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю визначення ефективних правових інструментів, здатних забезпечити стійкість державних інститутів, захист прав і свобод людини і громадянина, а також узгодження національних механізмів безпеки з міжнародними та регіональними стандартами.

Дослідження показує, що попри існуючу правову основу, сучасні виклики — війна, кіберзагрози, інформаційна агресія та проблеми реалізації прав людини і громадянина у зоні бойових дій — вимагають вдосконалення конституційно-правових механізмів. Необхідним є поєднання ефективного захисту держави з гарантуванням демократичних принципів і прав людини.

Перспективним напрямом розвитку є адаптація конституційно-правового регулювання до стандартів Європейського Союзу та НАТО, посилення парламентського контролю, запровадження нових форм громадського нагляду та розвиток концепції «національної стійкості». Це дозволить не лише зміцнити обороноздатність, а й гарантувати демократичний розвиток держави навіть у період воєнних викликів.

Конституція України, закріплюючи фундаментальні принципи суверенітету, територіальної цілісності, демократії та верховенства права, виступає основоположним орієнтиром у формуванні державної політики у сфері безпеки та є центральним нормативно-правовим інструментом забезпечення національної безпеки, однак її потенціал потребує подальшого вдосконалення. Крім того, є необхідним на основі конституційних положень розвиток та ефективізація відповідного законодавства, адаптованого до умов

сучасної війни та глобальних трансформацій у сфері національної безпеки.

Саме на визначення основних напрямків удосконалення конституційно-правового забезпечення національної безпеки України з урахуванням сучасних викликів і спрямована представлена наукова записка.

Так, авторами на основі системного аналізу ефективності конституційно-правового регулювання у сфері національної безпеки України в умовах триваючої війни рф проти суверенної України у контексті визначення та наукового аналізу сучасних проблем і викликів, а також обґрунтування шляхів їх вирішення розкриваються: конституційні засади забезпечення національної безпеки України; роль Верховної Ради України у виробленні і забезпеченні політики національної безпеки України; міжнародні та регіональні гарантії і механізми забезпечення національної безпеки; конституційно-правова характеристика національної стійкості як стратегічного складника національної безпеки України; проблеми національної безпеки у муніципальному вимірі.

Результати дослідження спрямовані на вироблення пропозицій щодо вдосконалення конституційно-правового регулювання у цій сфері та утворення і зміцнення української державності в умовах сучасних викликів та загроз.

**Розділ 1. КОНСТИТУЦІЙНІ
ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИЧНІ ВИКЛИКИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Конституція України є не лише джерелом основоположних прав і свобод людини, а й визначальною основою безпекової політики держави. Її норми формують концептуальне ядро національної безпеки, закріплюючи її зміст, суб'єктів, пріоритети та межі допустимого втручання з боку публічної влади.

У ст. 17 Конституції України закріплено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України є справою всього Українського народу, а забезпечення державної безпеки та оборони — найважливіша функція держави¹. Водночас ця ж стаття вказує на пріоритет людини, її життя, здоров'я, честі й гідності як вищої соціальної цінності, що має бути збережена навіть у контексті безпекових викликів. Таким чином, на рівні конституційної матерії вже зафіксовано баланс між соціоцентричним і людиноцентричним підходами до розуміння національної безпеки.

Утім, саме воєнний стан як особливий правовий режим актуалізує межі дії цих конституційних засад. На практиці постають питання допустимих обмежень прав, меж дискреції виконавчої влади, принципів пропорційності, правової визначеності та підконтрольності державних рішень. Відсутність чіткої доктринальної інтерпретації цих норм призводить до колізій між гарантіями прав і публічною необхідністю.

Конституція не містить вичерпного визначення поняття «національна безпека», однак у системному зв'язку з іншими статтями (ст. 1, 3, 17, 85, 92, 106) можна виокремити її як інтегральний елемент конституційного ладу, що забезпечується через правову державу, демократизм, поділ влади, підконтрольність силових органів та цивільний контроль. Такий підхід вимагає, щоб навіть в умовах воєнного стану зберігались інституційні запобіжники від свавільного розширення повноважень влади.

Особливої уваги заслуговує ст. 64 Конституції, яка визначає перелік прав і свобод, що можуть бути обмежені під час воєнного

---

¹ Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. (зі змінами). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

або надзвичайного стану². Саме ця стаття є механізмом юридичного балансування між безпекою та свободою. Однак практика останніх років показує, що її застосування нерідко має фрагментарний або формалістичний характер. У законодавстві та адміністративній практиці відсутня розгорнута методологія правової пропорційності, яка б дозволяла оцінити, чи є конкретне обмеження прав співмірним меті захисту національної безпеки.

Крім того, воєнний стан виявив інституційну проблему дифузії відповідальності: незрозумілі повноваження органів місцевого самоврядування в умовах обмеження конституційних прав, нечіткі механізми узгодження цивільного та військового управління, колізії між президентськими указами й законами України, відсутність єдиного координуючого центру правового забезпечення безпекової політики.

У цьому контексті постає нагальна потреба актуалізації та системного перегляду доктрини конституційної безпеки, включно з:

- нормативним уточненням категорії «загроза національній безпеці» на рівні Конституції та її органічного закріплення в спеціальних законах;
- формалізацією індикаторів правової пропорційності в межах конституційного контролю обмежень;
- закріпленням у Конституції механізмів посткризової реабілітації прав — як невід'ємної частини публічної безпеки.

Таким чином, фундаментальні конституційні засади національної безпеки мають бути не лише декларативною основою, а й практичним механізмом правового забезпечення державної стійкості. Лише через системне узгодження свободи, відповідальності та безпеки можливе формування сучасної конституційної моделі держави, здатної не лише пережити війну, а й вийти з неї сильнішою — правовою, підконтрольною і стійкою до загроз.

Конституція України як Основний Закон держави закріплює не лише загальні засади функціонування політико-правової системи, а й формує аксіоматичне підґрунтя для розуміння та

² Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. (зі змінами). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>